

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТРАХУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено короткому аналізу цивільно-правових аспектів страхування транспортних засобів в Україні. У статті розглянуто основні проблемні питання, що виникають при укладанні договорів страхування транспортних засобів (КАСКО), особливості правового регулювання цього виду страхування в Україні.

Формування в Україні ринкової економіки, розбудова її інфраструктури, створення дієвих механізмів господарювання для усіх суб'єктів ринку передбачають необхідність теоретичного з'ясування суті страхової діяльності, пошуку адекватних новим умовам методів захисту та відшкодування витрат як фізичним, так і юридичним особам.

Добровільне майнове страхування є новим ефективним засобом захисту майна як резидентів, так і нерезидентів і саме тому є одним з найпоширеніших видів страхування.

До спеціальних ознак добровільного майнового страхування відносять такі:

- об'єкт страхування має вартісну оцінку;
- страхуванню підлягає конкретна власність;
- страхова сума не може перевищувати дійсної (залишкової) вартості майна на момент укладення договору страхування;
- наявність факту пошкодження, крадіжки, знищення не є достатньою умовою для виплати відшкодування, необхідною умовою є наявність збитку;
- страхове відшкодування не може бути джерелом необґрунтованого збагачення страховальника;
- договір майнового страхування не укладається на тривалий час;
- суб'єктів страхових відносин може бути три – страховик, страховальник, вигодонабувач [5, с. 150].

Відповідно до статті 6 Закону України «Про страхування» добровільне страхування – це страхування, яке здійснюється на основі договору між страховальником і страховиком. Загальні умови і порядок здійснення добровільного страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог зазначеного Закону. Щодо конкретних умов страхування, то вони визнача-

ються безпосередньо при укладенні договору страхування [1].

Види добровільного страхування майна передбачені у пункті 6 статті 6 вищезазначеного Закону. Серед них, зокрема, є страхування наземного транспорту (крім залізничного).

Як показує практика найбільш розвинених країн світу, найпоширенішим видом майнового страхування є страхування автотранспортних засобів. У США, скажімо, на цей вид страхування припадає близько 45 % загального збору страхових премій за майновим страхуванням.

Страхування наземного (крім залізничного) транспорту є одним із найпоширеніших видів добровільного майнового страхування. Об'єктами страхування можуть бути засоби транспорту без урахування вантажів – КАСКО або вантажі без урахування транспорту – КАРГО [6, с. 207].

Деякі дослідники в страхуванні наземного транспорту до об'єктів страхування відносять :

- страхування КАСКО;
- страхування цивільної відповідальності;
- страхування від усіх видів ризиків;
- страхування автомобілів під час ремонту, паркування та збереження в гаражах;
- страхування експортно-імпортних вантажів;
- страхування вантажів при перевезеннях внутрішнього сполучення;
- страхування від нещасних випадків під час ДТП;
- страхування вантажу від нещасних випадків [7, с. 62].

Страховими компаніями розробляється комплексне страхування автотранспортних засобів (КАСКО). Під терміном «страхування КАСКО» мається на увазі відшкодування збитків від пошкодження чи загибелі тільки самого транспортного засобу, але не включається страхування пасажирів, майна, що перевозиться, відповідальності перед третіми особами тощо [3].

Страхування транспортних засобів може бути також комбінованим, якщо поряд зі страхуванням транспортного засобу здійснюється страхування вантажу та відповідальності власника транспортного засобу [8, с. 114].

На вид страхування КАСКО приймаються автомобілі легкові, вантажні, вантажно-пасажирські, автобуси та мікроавтобуси, причепа та напівпричепа, мотоцикли, моторолери, сільськогосподарська та спеціальна техніка тощо, а також додаткове обладнання до цих транспортних засобів.

Вимоги до транспортних засобів, що приймаються на страхування, визначаються Правилами добровільного страхування транспортних засобів (КАСКО), затвердженими Комітетом у справах нагляду за страховою діяльністю від 25 березня 1997 року № 19-1. Зокрема, необхідними вимогами можуть бути технічно справний стан, непошкоджений стан, проходження техогляду, наявність пристрою проти викрадення тощо. Справність транспортного засобу визначається відповідністю стану виробу усім вимогам нормативно-технічної і (або) конструкторської документації [2].

На страхування беруться автотransпортні засоби, які підлягають державній реєстрації у встановленому державою порядку.

На підставі Правил можуть бути застраховані транспортні засоби:

1. Зареєстровані в органах Державної автоінспекції МВС або Держтехнагляду та які пройшли державний технічний огляд.

2. Не зареєстровані в органах ДАІ МВС або Держтехнагляді і по відношенню до яких на дату укладання Договору страхування не закінчився визначений законодавством 10 денний термін постановки на реєстраційний облік.

3. Додаткове обладнання, встановлене на транспортному засобі.

Одночасно із транспортним засобом можуть бути застраховані водій та пасажир, додаткове устаткування до транспортного засобу, вантаж, який на ньому перевозять.

Об'єктом страхування є майновий інтерес Страхувальника та (або) Вигодонабувача, що не суперечить законодавству України, пов'язаний з володінням та (або) розпорядженням, та (або) користуванням транспортним засобом, причепом до нього, додатковим обладнанням.

Страхування КАСКО передбачає страховий захист від будь-яких збитків, які можуть виникнути внаслідок пошкодження, повної загибелі або втрати транспортного засобу чи окремих його частин за умови настання обумовлених

у страховому полісі подій. Цей вид страхування поширюється на всі види автотransпортного, водного та наземного виду транспорту.

На умовах цих Правил страховими ризиками є ризики пошкодження та (або) знищення, та (або) втрати транспортного засобу, та (або) ризик втрати товарної вартості внаслідок:

– ДТП за умови відповідності застереженням, встановленим у договорі страхування;

– інших випадкових подій, а саме внаслідок настання стихійного лиха;

– протиправних дій третіх осіб;

– викрадення (угону) транспортного засобу.

Правилами страхування встановлюється також перелік винятків зі страхових випадків та обмежень щодо страхування. Зокрема, до страхових випадків не відносяться і виплати страхового відшкодування не здійснюються при знищенні, пошкодженні або втраті транспортного засобу та його додаткового обладнання внаслідок вчинення умисного злочину, адміністративного правопорушення Страхувальником та (або) членами його родини, довіреними особами, особами, що мешкають разом із страхувальником та іншими (пов'язаними особами) [3]. Іноді до цього винятку входить вчинення умисних дій лише Страхувальником або його довіреними особами.

До страхових випадків також не відносяться і виплати страхового відшкодування не проводяться у разі викрадення транспортного засобу або крадіжці його окремих частин і деталей, а також при знищенні чи пошкодженні його внаслідок:

– гниття, корозії та інших природних хімічних процесів матеріалів, що використовуються у транспортному засобі, через зберігання у несприятливих умовах;

– обробки теплом, вогнем чи іншим термічним впливом на транспортний засіб (сушіння, зварювання, гаряча обробка та інше);

– використання Страхувальником транспортного засобу в аварійному стані (визначення технічного стану та обладнання транспортних засобів згідно з п. 31 Правил дорожнього руху, далі – ПДР);

– управління транспортним засобом особою, яка не має посвідчення водія та/або перебуває у стані алкогольного сп'яніння, під впливом наркотичних чи токсичних речовин;

– невідкорення владі (втеча з місця пригоди, переслідування працівниками ДАІ), вчинення кримінально-карних дій, крім дій, що пов'язані з порушенням ПДР;

– перевезення його морським, залізничним та іншими видами транспорту;

– буксирування застрахованого транспортно-го засобу іншим транспортним засобом або буксирування іншого транспортного засобу застрахованим транспортним засобом;

– участі у спортивних змаганнях;

– використання транспортного засобу для навчальної їзди.

До страхових випадків не відноситься захоплення транспортного засобу третіми особами, які добровільно допущені власником чи його дорученою особою в салон, чи при використанні транспортного засобу як таксі (якщо це не обумовлено у договорі страхування – «транспортний засіб – таксі»).

Страховик не приймає на страхування відновлення втраченої вартості транспортного засобу, а також не відшкодовує збитки за пошкодження (знищення) автошин, крадіжку інструментів та коліс, що входять у комплектність транспортного засобу.

Страховик не приймає на страхування багаж, що перевозиться застрахованим транспортним засобом.

Цими правилами не передбачається відшкодування збитків Страхувальнику внаслідок військових дій, громадських заворушень, захвату, конфіскації, арешту, що проведені цивільною чи військовою владою; радіоактивного зараження, внаслідок якого неможлива експлуатація транспортного засобу; вибуху внаслідок перевезення, зберігання боєприпасів, вибухових речовин; пожежі з причини порушення правил техніки безпеки під час користування горючими рідинами.

Транспортний засіб може бути застрахований:

– на повну вартість. При цьому страхова сума дорівнює справжній вартості транспортного засобу. Якщо заявлена Страховиком вартість викличе сумнів у Страховика, він має право вимагати документ, що підтверджує її достовірність.

– на суму в частці від повної вартості (але не менше 1/10 дійсної вартості). У цьому разі Страховик бере на себе зобов'язання відшкодувати збитки пропорційно відношенню страхової суми до справжньої вартості транспортного засобу [4].

Договір страхування може бути укладений тільки за умови власної участі Страхувальника у відшкодуванні збитків з безумовною франшизою (розрахованою відносно розміру страхової суми), розмір якої визначається залежно від умов страхування і типу транспортного засобу.

Договір страхування може укладати будь-яка фізична або юридична особа на користь власника чи будь-якої іншої особи, яка використовує транспортний засіб на законних підставах.

Договір страхування укладається на підставі письмової заяви про добровільне страхування.

При укладанні договору страхування Страхувальник надає Страховику можливість оглянути об'єкт страхування у світлий час доби. Також надає усі необхідні дані про об'єкт страхування, за достовірність яких він несе відповідальність, та інформацію про договори страхування, укладені щодо даного об'єкта страхування з іншими страховими організаціями.

Залежно від характеру страхового випадку і обставин його скоєння настання страхового випадку може бути підтверджене такими документами:

– довідкою Державтоінспекції (ДАІ) про ДТП встановленого зразка;

– довідкою станції технічного обслуговування щодо технічного стану транспортного засобу, окремих його вузлів та агрегатів;

– довідкою від пожежної служби, гідрометеослужби, слідчих органів та ін.

Дія договору страхування припиняється за згодою сторін, а також у разі закінчення терміну дії; у разі виконання Страховиком зобов'язань перед Страхувальником у повному обсязі; несплати Страхувальником страхової премії у встановлені договором терміни, при цьому договір вважається достроково припиненим у випадку, якщо перша (або чергова) частина страхової премії не була сплачена за письмовою вимогою Страховика протягом десяти робочих днів з дня пред'явлення такої вимоги Страхувальнику, якщо інше не передбачено умовами договору. Також це можливе у випадку ліквідації Страхувальника – юридичної особи або смерті Страхувальника – громадянина чи втрати ним дієздатності, за винятком випадків, передбачених статтями 21, 22 і 23 Закону України «Про страхування»; ліквідації Страховика у порядку, встановленому законодавством України або прийняття судового рішення про визнання договору страхування недійсним (та ін. випадках, передбачених законодавством України, а також договором страхування).

Отже, можна дійти висновку, що цивільно-правове регулювання страхування транспортних засобів в Україні, зокрема, використання технічних та кошторисних характеристик, таких як проведення автотоварознавчої експертизи для надання вартісної оцінки, визначення технічних характеристик, необхідних для ідентифікації транспорту як такого, що підлягає страхуванню, надання незалежної правової оцінки ситуації, що сталася з застрахованим транспортним засобом, є необхідною передумовою для здійснення ефек-

тивного правового захисту власності шляхом відшкодування завданих збитків та повернення збитків, завданих у зв'язку з виникненням ситуації, що призвела до настання страхового випадку.

Таким чином, правове регулювання страху-

вання транспортних засобів в Україні охоплює досить широке коло правових питань, які мають бути вирішені для того, щоб право на захист свого майна та майнових прав у страхуванні могло бути повноцінно реалізоване та забезпечене відповідним правовим захистом.

1. Закон України «Про страхування». – www.rada.gov.ua
2. Положення про технічне обслуговування і ремонт дорожніх транспортних засобів автомобільного транспорту від 28.04.98р. за № 268/2708 – www.rada.gov.ua
3. Правила добровільного страхування наземного транспорту (крім залізничного) – СК АТ «УОСК».
4. Правила добровільного страхування транспортних засобів СК «Гарант-АВТО».
5. *Александрова М. М.* Страхування: Навч-метод. посібник. – К.: ЦУЛ, 2002. – 208 с.
6. *Таркуцяк А. О.* Страхові послуги: Навч. посібник. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 584 с.
7. *Базилевич В. Д., Базилевич К. С.* Страхова справа. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 203 с.
8. *Страхове право: Навч. посіб. / За ред. Ю. О. Заїки.* – К.: Істина, 2004. – 192 с.

I. Fateyeva

CIVIL LAW ASPECTS OF TRANSPORT INSURANCE IN UKRAINE

The article is devoted to the short analysis of civil law aspects of transport insurance in Ukraine. The basic problem questions which appear at concluding the insurance transport contracts (KASKO), features of legal regulation for this kind of insurance in Ukraine are examined in the article.